

УДК 347.23

О.М. ГУЛІДА, Харківський національний університет внутрішніх справ

СТОРОНИ У СПРАВАХ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ЗІ СПОРІВ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: сторони, позивач, відповідач, право власності

Становлення України як держави з розвинутою ринковою економікою обумовлює той факт, що саме економічні права людини визнаються одними із пріоритетних. Насамперед, це стосується права приватної власності. Власність і право власності – це основа політичної, економічної, соціальної свободи особи у суспільстві [1, с.3]. Відповідно, важливим стає захист цього права, де найефективнішою формою захисту права власності є судова.

У зв'язку з цим вирішення питання цивільно-процесуального захисту права власності у разі його порушення, оспорування чи невиконання належить судам. А правильне визначення сторін у цивільних справах, що виникають у спорах про право власності, є обов'язковою передумовою для постановлення законних і обґрунтованих судових рішень.

Зазначеним питанням тією чи іншою мірою приділяли увагу М.А. Вікут, О.В. Дзера, В.А. Кройтор, В.В. Комаров, Н.С. Кузнецова, О.А. Підпригора, Д.М. Чечот, О.С. Яворська та деякі інші. У той же час, на сьогодні не проводилося окремих досліджень особливості визначення сторін у цивільних справах, що виникають у спорах про право власності. З огляду на це, метою цієї статті є дослідження особливостей визначення сторін у справах, що виникають зі спорів про право власності.

Розвиток цивільно-процесуальної науки спричиняє необхідність наукового осягнення нових цивільно-процесуальних інститутів, які виникають у зв'язку з розвитком суспільних відносин у цій сфері. Однак існують і традиційні інститути цивільно-процесуального права, які вже є достатньо дослідженими. І не зайвим буде ще раз звернути увагу на них,

оскільки від того факту, що ці питання значною мірою досліджені, вони не втратили своєї актуальності. Одне з таких питань – визначення сторін у цивільному процесі.

Сторонами прийнято називати головних учасників цивільного процесу, основних осіб, які беруть участь у справі. Ними є позивач і відповідач. Разом із тим, у цивільному процесуальному законодавстві України не міститься дефініції сторін. А в юридичній літературі визначення цього поняття залишається дискусійною темою. Так, серед процесуалістів існують розбіжності, відповідно до яких класичним вважається визначення сторін як імовірних або дійсних суб'єктів спірного матеріального правовідношення (В.А. Кройтор, М.А. Вікут), або як учасників правового спору, переданого на вирішення суду (В.В. Комаров, С.В. Васильєв).

Так, В.В. Комаров вважає, що регламентація правового становища сторін не пов'язана з матеріальними правовідносинами. Сторони в дійсності не завжди є сторонами спірних матеріальних правовідносин. На момент відкриття провадження у цивільній справі, а також у провадженні до судового розгляду і навіть під час судового розгляду існування матеріальних правовідносин невідоме, оскільки їх наявність чи відсутність установлюється рішенням у справі. Таким чином, основним у характеристиці сторін є те, що вони є учасниками правового спору, переданого для розгляду суду [2, с.292].

В.А. Кройтор дає визначення сторін через їх основні ознаки [3, с.75–76]: 1) поняття сторони співвідноситься з предметом судового розгляду – спірними матеріальними правовідносинами і тому пов'язується з поняттям суб'єкта спірних матеріальних правовідносин; 2) сторони у справі є дійсними або ймовірними суб'єктами спірних матеріальних правовідносин, оскільки фактичні обставини справи встановлюються уже в стадії судового розгляду; 3) обов'язкова юридична заінтересованість сторін (матеріально-правова й процесуальна водночас) є однією із головних ознак сторін; 4) матеріально-правові і процесуально правові наслідки судового рішення, що набрало законної сили, поширюються на

сторони повною мірою; 5) на сторони, як на суб'єктів спірних матеріальних правовідносин, покладаються судові витрати у справі, якщо вони не звільнені від них законом чи судом. Тобто вчений вважає, що основною ознакою при визначенні поняття сторін є те, що сторони є дійсними або передбачуваними учасниками спірних матеріальних правовідносин.

Ми поділяємо погляди В.А. Кройтора, що поняття сторін має поєднувати у собі всі їх істотні ознаки. При цьому слід зазначити, що на перше місце серед названих ознак поняття сторін вченим поставлено таку ознаку сторін: сторони – це суб'єкти спірних матеріальних правовідносин.

Потрібно назвати ще одну характерну ознаку сторін, яку справедливо відзначає В.І. Тертишников, що стосується права по веденню та зміні процесу [4, с.73]. Дійсно, законом надано право позивачу протягом усього часу розгляду справи збільшувати або зменшувати розмір позовних вимог, відмовлятися від позову, а відповідачу – визнавати позов повністю або частково. Також до початку розгляду судом справи по суті позивач має право шляхом подання письмової заяви змінити предмет або підставу позову, а відповідач – пред'явити зустрічний позов. Крім цього, процесуальним законом передбачено права, розпоряджатися якими можуть як позивач, так і відповідач. Відповідно до ст.31 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України [5] передбачено право сторін закінчити справу шляхом укладення мирової угоди на будь-якій стадії процесу, вимагати виконання рішення, ухвали, постанови суду. Непрямо зазначає на вказану вище ознаку п.2 ст.46 ЦПК України: відмова органів та інших осіб, які відповідно до статті 45 ЦПК України звернулися до суду в інтересах інших осіб, від поданої ними заяви або зміна вимог, що не позбавляє особу, на захист прав, свобод та інтересів якої подано заяву, права вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги у первісному обсязі. Така ознака сторін є яскравим проявом саме того, що тільки сторони наділені правом бути учасниками спірних матеріальних правовідносин.

Д.М. Чечот виділяє такі якості, які відрізняють позивача та відповідача серед інших учасників цивільного процесу – цивільно-процесуальна зацікавленість у вирішенні спору, процесуальна зацікавленість у винесенні позитивного рішення, виступ на захист своїх суб'єктивних прав від власного імені [6, с.109].

Саме сторони персоніфікують справу [7, с.29]. При цьому однією з основних ознак сторін є наявність протилежних матеріально-правових і процесуально-правових інтересів.

У зв'язку з тим, що цивільне процесуальне законодавство поняття позивача та відповідача не дає, вбачаємо важливим для юридичної науки і практики визначити ці поняття.

Так, В.Г. Тихиня, М.Ю. Макарова та Є.І. Коваленко розглядають позивача як особу, на захист прав та охоронюваних законом інтересів якої відкрито цивільну справу [7, с.29]. За іншим підходом, позивач – це особа, яка, як припускається, є власником права чи охоронюваного законом інтересу і яка звертається в суд за захистом, оскільки вважає, що це право безпідставно порушене чи оспорується відповідачем [8, с.67]. С.В. Васильєв зазначає, що позивач – це особа, на захист суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів якої відкрито провадження у справі [9, с.203].

Надзвичайно широкий підхід до визначення цього поняття запропонувала М.А. Вікут, яка під позивачем розуміє того, хто звертається з позовом за захистом свого суб'єктивного цивільного права чи охоронюваного законом інтересу, або той, у чий інтерес подано позов прокурором, державним органом, кооперативною організацією, громадською організацією, посадовою особою чи громадянином, якщо останнім закон надає таке повноваження на порушення справи в суді [10, с.5]. Отже, у будь-якому випадку позивач виступає як ініціатор судового розгляду справи, який бажає захистити свої матеріально-правові інтереси, припускаючи, що вони були порушені саме відповідачем.

В.Г. Тихиня, М.Ю. Макарова та Є.І. Коваленко розглядають відповідача як протилежну позивачу сторону, особу, до якої пред'явлено позов [7, с.29]. На думку М.К. Треушнікова,

відповідач – це особа, яка за заявою позивача є порушником його прав та інтересів, або безпідставно, на думку позивача, оспорує його права і яка, внаслідок цього, залучається до відповідальності за позовом і проти якої тому відкривається справа [8, с.68]. Таким чином, відповідач є другою стороною у справі, яка притягується до участі в ній, у зв'язку з припущенням відповідача про те, що саме ця особа порушила її матеріально-правові інтереси.

Як уже зазначалося, позивач і відповідач мають протилежні юридичні інтереси. При цьому предметом судової діяльності є спірне матеріальне правовідношення, яке визначає існування суб'єктного складу конкретної справи щодо спору, в якому обов'язково діють дві сторони і між якими ведеться спір про право [8, с.66]. Саме це конкретне матеріальне правовідношення, а також об'єкт цивільних правовідносин, стосовно якого і виник спір, значною мірою визначають особливості визначення позивача та відповідача у відповідній справі.

Таке право на захист суб'єктивного права власності виникає з моменту його порушення (ст.11 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України [11]) і реалізується уповноваженою особою в ході здійснення нею загального права на захист порушених або оспорюваних цивільних прав та інтересів (ст.15 ЦК України, ст.3 ЦПК України), згідно з яким кожна особа має право на захист свого права власності у суді у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

У справах, що виникають у спорах про право власності, матеріально-правовими підставами звернення до суду є порушення, оспорювання чи невизнання права власності. Під першим розуміється завдання шкоди неправомірними діями відповідача. Оспорювання має місце в ситуаціях висунення претензій на те чи інше майно, коли власник звертається до суду з метою підтвердження своїх прав на відповідне майно. Невизнання права власності відбувається тоді, коли права власника ігноруються.

З цього приводу слід навести позицію Верховного Суду України, викладену в ухвалі

Судової палати у цивільних справах від 15.04.2009 р., де зазначено, що при визначенні процесуального положення сторін суди попередніх інстанцій не визначили належним чином зміст і характер правовідносин, які виникли, та не врахували, що цивільні процесуальні правовідносини можуть виникнути тільки між носіями цивільних процесуальних прав та обов'язків у цивільному процесі, сторонами в якому є особи (позивачі, відповідачі), *матеріально-правовий спір між якими виступає предметом розгляду та вирішення у суді* (виділено мною. – О.Г.). Позивачем виступає особа, для захисту суб'єктивних прав та охоронюваних інтересів якої починається цивільний процес, а відповідачем – особа, яка за заявою позивача притягується до відповідальності [12, с.27]. Як бачимо, і Верховний Суд у своїх позиціях підкреслює такі ознаки сторін – вони є, насамперед, учасниками спірних матеріальних відносин.

У цьому аспекті необхідно звернути увагу на одну особливість справ, які виникають зі спорів про право власності.

Конструкція захисту права власності, за українським законодавством включає три правомочності, що має власник: це право володіння, право користування і право розпорядження своїм майном. Законодавство надає власникові можливість на власний розсуд здійснювати стосовно майна, що належить йому, будь-які дії, що не суперечать закону і не порушують інтереси інших осіб. Таким чином, суб'єктивне право власності має абсолютний характер, де власникові протистоїть необмежена і безпосередньо не визначена кількість осіб, яким забороняється порушувати таке суб'єктивне право та створювати перешкоди для його здійснення. Будь-які дії, що перешкоджають власникові здійснювати свої правомочності, є незаконними і мають бути припинені способами, встановленими законом.

Доречно розглянути й особливості визначення сторін при використанні основних способів захисту права власності: витребування майна з чужого незаконного володіння; усунення перешкод у користуванні та/або розпорядженні; подання позову про виключення

майна з опису (звільнення майна з-під арешту); визнання права власності, що базується саме на визнанні права власності абсолютним правом, яке не втрачається з незаконним вбуттям речі з володіння власника і переходом у володіння інших осіб або з іншими порушеннями, не пов'язаними з позбавленням володіння майном.

Розглянемо один із основних речово-правових способів захисту права власності – віндикаційний позов, що має багатовікову практику використання і є універсальним захисним інструментом права власності. Загальні правила віндикації визначаються статтями 387–390 ЦК України. Аналіз особливостей способу захисту права власності необхідно розпочати з визначення.

Віндикаційним є позов неволодіючого власника до володіючого невластника про витребування індивідуально-визначеного майна з чужого незаконного володіння (ст.387 ЦК).

При віндикації має істотне значення добросовісність (недобросовісність) відповідача як незаконного володільця, яка характеризує його суб'єктивне ставлення до обставин вбуття майна з володіння власника та правомірності його придбання. Так, згідно зі ст.400 ЦК, впливає обов'язок недобросовісного володільця негайно повернути майно особі, яка має на нього право власності чи інше право, або яка є добросовісним володільцем. Однак законодавець передбачає можливість витребування власником свого майна за певних обставин і від добросовісного набувача (ст.388 ЦК). Якщо майно було набуто *безвідплатно* в особи, яка не мала права його відчужувати, власник має право витребувати його від добросовісного набувача в усіх випадках.

Якщо майно за *відплатним* договором придбано в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно: 1) було загублено власником або особою, якій він передав майно у володіння; 2) було викрадено у власника або особи, якій він передав майно у володіння; 3) вибуло з володіння власника або особи,

якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Від добросовісного набувача не може бути витребувано майно, якщо його було продано в порядку, встановленому для виконання судових рішень; а також гроші, цінні папери на пред'явника, що існують у документарній формі (ст.389 ЦК).

Аналіз зазначених статей ЦК України дає змогу визначити основні особливості застосування віндикації, як способу захисту права власності та особливості визначення сторін.

Віндикація – це передбачений законом основний речово-правовий спосіб захисту цивільних прав та інтересів власника майна чи особи, що має речове право на майно (титульного володільця), який полягає у відновленні становища, що існувало до порушення, шляхом повернення об'єкта права власності у володіння власника (титульного володільця) з метою відновлення права використання власником усього комплексу його правомочностей [13, с.29]. Із зазначеного вбачається особливість суб'єктного складу спірних правовідносин, які виникають з віндикаційної вимоги.

Особливістю визначення сторін у віндикаційних позовах є те, що *позивачем* може бути власник майна, який на момент подання позову не володіє цим майном. Водночас *позивачем* може бути й особа, яка хоч і не є власником, але володіє майном на праві повного господарського відання, оперативного управління, на підставі договору або на іншій підставі (титулі), передбачений законом чи договором. Така особа має право на захист свого володіння і від власника майна (ст.396 ЦК України).

Відповідачем за віндикаційним позовом є особа, яка незаконно володіє майном (незалежно від того, заволоділа вона майном незаконно сама чи придбала його в особи, яка не мала права відчужувати), тобто володіє ним без відповідної правової підстави. Майно повинно перебувати у відповідача станом на час вирішення віндикаційного позову по суті. Не може відповідати за віндикаційною вимогою особа, яка певний проміжок часу володіла майном, про витребування якого заявлено по-

зов, але на час вирішення спору відповідне майно вибуло з її володіння. З вибуттям майна з володіння особа втрачає можливість вирішувати фактичну долю майна й не може повернути його в натурі власнику (титульному володільцю).

Позивач, який має право віндикаційної вимоги, характеризується також певними особливостями. За загальним правилом обов'язковим для такої особи є підтвердження наявності речового права на майно, про витребування якого вона звертається з позовом. Однак існує певний перелік об'єктів (нерухоме майно), право власності чи інші речові права на які підлягають державній реєстрації (ст.182 ЦК України). Доволі поширені випадки, коли станом на час вирішення в суді віндикаційного позову у відповідному державному реєстрі відсутній або скасований запис про право власності в особи, яка заявляє вимогу про його витребування. Натомість міститься дійсний і не скасований запис про проведення державної реєстрації права власності на майно за особою, до якої звертаються з позовом про витребування майна із чужого незаконного володіння.

Відсутність державної реєстрації речового права безпосередньо не впливає на юридичну чинність підстави, за якою його було набуто особою, хоча й позбавляє таку особу можливості використовувати весь комплекс відповідних правомочностей власності чи його частину. Запис про проведену реєстрацію можна визнати дією, похідною від підстави виникнення в особи речового права, тому юридична чинність державної реєстрації не може вважатися безумовною, оскільки залежить від законності підстави, за якою в особи виникло право власності, що зареєстроване.

З огляду на наведене для вирішення по суті віндикаційного позову факт відсутності в державному реєстрі запису про реєстрацію права власності позивача на нерухоме майно не є підставою для відмови в задоволенні вимоги. Більш того, особа, яка заявляє вимогу про витребування майна з чужого незаконного володіння, може окремо або разом з віндикаційним позовом заявити вимогу про ви-

знання права власності на майно, згідно зі ст.392 ЦК України, якщо таке право не визнаватиме відповідач.

Подібний правовий висновок зробив Верховний Суд України в постанові від 07.11.2012 р., прийнятій за результатами розгляду справи за позовом Львівської міської ради до Особи 1, Особи 2 та Особи 3 (справа № 6-107цс12). У зазначеній справі Львівська міська рада просила визначити частково недійсним договір купівлі-продажу земельної ділянки, укладений між Особою 1 (продавцем) та Особою 2 і Особою 3 (покупцями), посилаючись на те, що продана ділянка належала продавцю згідно з державним актом на право приватної власності на землю, виданого на підставі судового рішення, яке в подальшому було скасоване; позивач зазначав, що ділянка належить територіальній громаді міста.

Суд першої інстанції, з яким погодилися суди апеляційної та касаційної інстанції, позов задовольнив, у зв'язку із чим, за результатами розгляду справи № 6-107цс12, Верховний Суд України констатував, що в спірних правовідносинах позивач неправильно обрав спосіб захисту.

Одночасно Верховний Суд України, приймаючи постанову в цій справі, зробив також висновок про те, що в зобов'язальних відносинах захист прав особи, яка вважає себе власником майна, можливий лише шляхом задоволення віндикаційного позову, якщо є підстави, передбачені ст.388 ЦК України. Якщо особа, яка вважає себе власником майна, не може належним чином реалізувати свої правомочності у зв'язку з наявністю щодо її права власності сумнівів або претензій з боку третіх осіб, то відповідно до ст.392 ЦК України права такої особи підлягають захисту шляхом пред'явлення позову про визнання права власності на належне цій особі майно [14].

Як бачимо, істотною ознакою сторін виступає саме існування спірності матеріального правовідношення між сторонами. Однак віндикаційний позов повинен відповідати також вимогам процесуального права, зокрема ст.119 ЦПК України, яка визначає процесуальні вимоги до будь-якого позову. Тому в ци-

вільному процесуальному праві не може бути самостійного права на звернення до суду, відірваного від права на позов у матеріальному розумінні, і навпаки.

Повертаючись до речово-правових способів захисту права власності, є сенс зупинитися на позові про визнання права власності.

Позов про визнання права власності характеризується специфічними ознаками. Власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності (ст.392 ЦК України).

Метою використання даного позову є усунення невизначеності відносин права власності щодо індивідуально визначеного майна, власником якого є позивач, або отримання документа, що засвідчує його право власності та був раніше втрачений ним. Вимоги позову про визнання права власності звернені не до відповідача, а до суду, який має підтвердити наявність у позивача права власності на відповідне майно.

Позивачем цього позову є власник індивідуально визначеного майна, права якого оспоруються або не визнаються іншою особою, або власник, який втратив документ, що засвідчує його право власності на майно.

Відповідачем за позовом про визнання права власності є особа, яка оспорує права власності на майно, або особа, яка хоч і не оспорує право власності на майно, але і не визнає його.

З цього приводу цікаво звернути увагу на позицію О.В. Дзери, який зазначає, що позов про визнання права власності необхідний власнику, коли в інших осіб виникають сумніви у приналежності йому цього майна, що унеможлиблює реалізацію права власності, чи у разі втрати документів на власність. При цьому вчений вказує на існування обставин, коли право власності інші особи не порушували, та особа може звернутися до суду із зазначеним позовом, який матиме самостійне правове значення і не вимагатиме винесення якогось зобов'язального рішення для інших осіб, оскільки у такому разі відсутня така сто-

рона, як відповідач [15, с.530]. На практиці такі ситуації дійсно можуть мати місце, проте навряд чи доцільно відносити їх до позовного провадження.

У тих випадках, коли матеріально-правового спору в реальності не існує, право власності інші особи не порушували та особа звертається до суду з метою підтвердження факту права власності, що не вимагатиме винесення якогось зобов'язального рішення для інших осіб, на мою думку, є перспективи дослідження можливого розгляду справи в порядку окремого провадження. Згідно з п.1 ст.234 ЦПК України, окреме провадження – це вид непозовного цивільного судочинства, у порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоспорованих прав.

Віднесення вказаної нами вище категорії справ до справ окремого провадження здавалося б, відповідає загальним підходам цивільного процесу, адже місцеві суди приймають до свого провадження заяви про встановлення юридичних фактів за наявності сукупності умов, однією з яких є те, що встановлення юридичного факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право. Про що безпосередньо вказано у п.4 ст.256 ЦПК України: суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо із заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, передбачається спір про право, а якщо спір про право буде виявлено під час розгляду справи, – залишає заяву без розгляду.

Підтвердженням цьому є особливі ситуації, які стосуються володіння житловим будинком. Так, у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» [16], зокрема у п.17, визначено, що факт володіння громадянином жилим будинком на праві власності встановлюється судом, якщо у заявника був правовстановлюючий документ на цей

будинку, але його втрачено і немає можливості підтвердити наявність права власності не в судовому порядку. В таких справах заявник має подати докази про відсутність можливості одержання чи відновлення відповідного документа про право власності та про те, що на підставі цього документа жилий будинок належав йому на праві власності. Також визначено, що заяви про встановлення факту володіння будинком на праві власності не підлягають розгляду в порядку окремого провадження, якщо будівництво не було завершено і будинок не було прийнято в експлуатацію або його було збудовано самовільно чи зареєстровано за іншою особою.

Таким чином, у даний час неможливо подання позову про визнання права власності за відсутністю правового спору. Наявність конкретних відповідачів обов'язкова, бо цього вимагають загальні положення позовного провадження. Тому відповідачем за позовом про визнання права власності має бути особа, яка оспорує права власності на майно, або особа, яка хоч і не оспорує право власності на майно, але й не визнає його.

Характер віндикаційного позову та позову про визнання права власності полягає в тому, що його може бути подано лише щодо індивідуально визначеного майна, що збереглося в натурі та за відсутності між позивачем і відповідачем зобов'язально-правових відносин.

Існуючі зобов'язально-правові способи захисту права власності забезпечують захист права власності між особами, пов'язаними між собою певними правами і обов'язками. На відміну від речових способів, які вимагають утримуватися від порушення абсолютно права, зобов'язальні способи захисту права власності будуються на можливості застосування примусових заходів у правовідносинах з конкретно визначеними учасниками відносин правовідносин.

Отже, для того щоб виник процес у спорах про право власності, необхідна участь двох осіб – і позивача, і відповідача, між якими повинно існувати матеріально-правове відношення, що носило би спірний характер. Але це не означає, що сторони в процесі завжди

збігаються зі сторонами у правовідносинах у спорах про право власності. Під час розгляду справи по суті може виявитися, що між сторонами взагалі не існує будь-яких відношень у матеріальному розумінні, але разом з тим сторони процесу залишаються. Підтвердженням цьому є випадки, коли у процесі розгляду справи по суті виявляється неналежний відповідач. Тоді суд, згідно зі ст.33 ЦПК України, за клопотанням позивача, не припиняючи розгляду справи, замінює первісного відповідача належним відповідачем, якщо позов пред'явлено не до тієї особи, або залучає до участі у справі іншу особу як співвідповідача. Після такої заміни або залучення співвідповідача справа за клопотанням нового відповідача розглядається спочатку.

Так, ухвалою судової колегії в цивільних справах Верховного Суду УРСР від 25.06.1975 р., прийнятій за результатами розгляду справи, було встановлено наступне [17, с.210–211].

Сумський м'ясокомбінат пред'явив позов до І.Г. та Г.Г. про визнання недійсним договору дарування будинку. Позивач зазначав, що 1958 р. виконком Сумської міської Ради депутатів трудящих виділив І.Г. в Сумах земельну ділянку для спорудження будинку. Під час будівництва його сім'я проживала в двокімнатній квартирі будинку, що належав м'ясокомбінату. Після закінчення будівництва І.Г. подарував будинок своїй тещі – Г.Г., яка оселилася в ньому з молодшим сином. Сам же І.Г. з дружиною і сім'єю сина залишилися жити у вказаній квартирі.

Посилаючись на те, що договір дарування І.Г. оформив без наміру створити юридичні наслідки, а щоб залишити за своїм сином квартиру в будинку м'ясокомбінату, позивач просив суд визнати цей договір недійсним.

Рішенням народного суду Ковпаківського району м. Суми від 04.03.1975 р. позов Сумського м'ясокомбінату було задоволено. Судова колегія Сумського обласного суду ухвалою від 26.03.1975 р. залишила рішення без змін.

У протесті заступника Прокурора УРСР ставиться питання про скасування зазначених

судових рішень і направлення справи на новий розгляд.

Протест підлягає задоволенню з таких підстав. Суд прийняв позовну заяву про визнання договору дарування недійсним від неналежного позивача. Згідно зі ст.5 ЦПК України, суд починає розгляд цивільної справи: за заявою особи, яка звернулася за захистом свого права або охоронюваного законом інтересу; за заявою прокурора; за заявою органів державного управління, профспілок, державних установ, підприємств, колгоспів та інших кооперативних і громадських організацій або окремих громадян у випадках, коли за законом вони можуть звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших осіб.

У даному разі Сумський м'ясокомбінат не є однією з осіб, перелічених у ст.5 ЦПК України. Він не є також стороною договору дарування, цей договір не створював для нього ніяких прав і не покладав на нього ніяких обов'язків.

Тому судова колегія ухвалила: протест заступника Прокурора УРСР задовольнити. Рішення народного суду Ковпаківського району м. Суми від 04.03.1975 р. та ухвалу судової колегії Сумського обласного суду від 26.03.1975 р. скасувати, а справу направити на новий розгляд до народного суду в іншому складі суддів.

Цей приклад ще раз підтверджує думку В.А. Кройтора, що сторони у справі є дійсними або ймовірними суб'єктами спірних матеріальних правовідносин, оскільки фактичні обставини справи встановлюються вже в стадії судового розгляду, а також що при визначенні сторони мають поєднуватися матеріально-правові та процесуальні ознаки цього поняття.

Таким чином, особливості визначення сторін у справах, що виникають зі спорів про право власності, залежить від існуючих матеріальних правовідносин, стосовно яких виник спір, оскільки це все є передумовою успішного здійснення правосуддя з цієї категорії справ.

Подальшого дослідження потребує тема особливостей визначення третіх осіб у справах про захист права власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яворська О. С. Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук / О. С. Яворська. – Київ, 2011. – 36 с.
2. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Харків : Право, 2011. – 1352 с.
3. Цивільний процес : навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Кройтора. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. – 278 с.
4. Цивільний процес України : навч.-практ. посіб. / В. І. Тertiшніков. – Вид. 4-те, доповн. і переробл. – Харків : Юрайт, 2012. – 424с.
5. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 р., № 1618-IV // ВВР України. – 2004. – №№ 40–41, 42. – Ст. 492.
6. Чечот Д. М. Участники гражданского процесса / Д. М. Чечот // Избранные труды по гражданскому процессу. – СПб. : Издат. дом Санкт-Петербургск. гос. ун-та, 2005. – 573 с.
7. Тихиня В. Г. Гражданский процесс / В. Г. Тихиня, М. Ю. Макарова, Е. И. Коваленко. – Минск : Изд-во МИУ, 2010. – 153 с.
8. Гражданский процесс : учеб. / под ред. М. К. Треушникова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Издательский Дом «Городец», 2007. – 784 с.
9. Васильев С. В. Гражданский процесс : курс лекций / С. В. Васильев. – Харків : Еспада, 2010. – 634 с.
10. Вкут М. А. Стороны – основные лица искового производства / М. А. Вкут. – Саратов : Изд-во Саратовск. ун-та, 1968. – 75 с.
11. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р., № 435-IV // ВВР України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
12. Ухвала колегії суддів судової палати у цивільних справах Верховного Суду України : від 15.04.2009 р. (витяг) // Рішення Верховного Суду України. – 2009. – № 2 (19). – С. 27.
13. Романюк Я. М. Реституція, віндикація, кондиція, відшкодування шкоди: окремі аспекти співвідношення та розмежування /

Я. М. Романюк // Вісник Верховного Суду України. – 2014. – № 9 (169). – С. 22–34.

14. Постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України : від 07.11.2012 р. у справі № 6-107цс12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/8050A5C52FC58BOCC2257C92003A65CC](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/8050A5C52FC58BOCC2257C92003A65CC).

15. Право власності в Україні : навч. посіб. / О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, О. А. Підпригора та ін. ; за заг. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 816 с.

16. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» : від 07.02.2014 р., № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14/conv>.

17. Ухвала судової колегії в цивільних справах Верховного Суду УРСР : від 25.06.1975 р. (Витяг) // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 1995. – № 3. – С. 210–211.

Гуліда О. М. Сторони у справах, що виникають зі спорів про право власності / О. М. Гуліда // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 88–96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_16.pdf

Розглянуто питання, пов'язані із особливостями визначення сторін у справах, що виникають зі спорів про право власності. Досліджено та проаналізовано існуючі теоретичні підходи до визначення сторін цивільного процесу. Виявлено основні істотні ознаки сторін у вимогальному позові та позові про визнання права власності. Зроблено висновки щодо особливостей визначення сторін у справах, що виникають зі спорів про право власності, які залежать передусім від існуючих матеріальних правовідносин, відносно яких виник спір.

Гуліда О.Н. Стороны по делам, возникающим из споров о праве собственности

Рассмотрены вопросы, связанные с особенностями определения сторон в делах, возникающих из споров о праве собственности. Исследованы и проанализированы существующие теоретические подходы к определению сторон гражданского процесса. Определены основные существенные признаки сторон при виндикационном иске и иске о признании права собственности. Сделаны выводы относительно особенностей определения сторон в делах, возникающих из споров о праве собственности и зависящих, прежде всего, от существующих материальных правоотношений, относительно которых возник спор.

Gulida O.N. Parties in Cases Arising from Disputes Over Ownership

The article discusses issues related to the identification peculiarities of the parties in connection with property disputes. The existing theoretical approaches to the determination of the parties of civil procedure were investigated and analyzed. Basic essential features of the parties in vindicatory action and action for declaration of a property right were determined. Conclusions, regarding the identification peculiarities of the parties in connection with property disputes and depending primarily on existing financial legal relations who made the dispute, were drawn.